

Koruyucu/Önleyici Sosyal Hizmette Güçlendirme Temelli Bir Model: Yeşil Sosyal Hizmet

Emine DOĞAN
emiinedgn@gmail.com

Hür Mahmut YÜCER
hurmahmut.yucer@sbu.edu.tr

¹ İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Bölümü Doktora öğrencisi
² Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bl. Öğretim Üyesi

Geliş Tarihi: 15.08.2024 / Kabul Tarihi: 06.01.2025

Özet

Bireyler için bir risk faktörü teşkil eden çevresel problemler, yalnızca bireylerin sosyal çevresini değil fiziksel çevresini de ele almayı gerektiren bütüncül bir perspektifle araştırılmaktadır. Çevresel problemlerin dünyanın sürekliliğini ve insanların refahını tehdit eden krizlere yol açması nedeniyle hak temelli bir meslek olan sosyal hizmet, bu problemleri önlemek adına çevresel hak ve çevresel adalet gibi konuları araştırma alanına dahil etmiştir. Koruyucu/önleyici sosyal hizmet ise doğal dengeyi bozan ekolojik koşullar nedeniyle henüz olumsuz etkilenmemiş toplumsal kesimlere yönelik güçlendirici çalışmalar gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Böylece doğal olarak önümüze yeşil sosyal hizmet kavramı gelmektedir. İklim değişikliği, gıda yetersizliği ve su kıtlığı gibi çevresel problemlerin yoksul ve dezavantajlı grupları daha derinden etkileyeceği, yeni dezavantajlılar oluşturacağı için, sosyal çalışmacıların bu alanda önemli roller üstlenerek farkındalık çalışmaları yapmaları gerektiği söylenebilir. Bu çalışmada dünya genelinde ve Türkiye özelinde “yeşil sosyal hizmet” kavramına nasıl bir anlam yüklediğini ortaya koymak, kavrama ilişkin farklı bakış açıları sunmaya, onu geliştirmeye, pratiğe aktarılmasının aciliyetine dikkat çekmek hedeflenmiştir. Belirlenen amaçlar doğrultusunda literatür taraması yoluyla yeşil sosyal hizmete ilişkin uygulamalar araştırılmış, bu uygulamaların geliştirilebilir yönlerine vurgu yapılmış, bireyi güçlendirebilmek için ekolojik çevreden daha fazla istifade etmenin gerekliliğine odaklanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çevresel problemler, yeşil sosyal hizmet, koruyucu ve önleyici sosyal hizmet, güçlendirme yaklaşımı

An Empowerment-Based Approach in Protective/Preventive Social Work: Green Social Work

Emine DOĞAN
emiinedgn@gmail.com

Hür Mahmut YÜCER
hurmahmut.yucer@sbu.edu

Arrival Date: 15.08.2024 / Accepted Date: 06.01.2025

Summary

Environmental problems that pose a risk factor for individuals are investigated with a holistic perspective that requires considering not only the social environment of individuals but also their physical environment. Since environmental problems lead to crises that threaten the continuity of the world and the well-being of people, social work, which is a rights-based profession, has included issues such as environmental rights and environmental justice in its research area in order to prevent these problems. Protective/preventive social work aims to carry out strengthening

studies for social segments that have not yet been negatively affected by ecological conditions that disrupt the natural balance. Thus, the concept of green social work naturally comes to mind. Since environmental problems such as climate change, food insufficiency and water scarcity will affect poor and disadvantaged groups more deeply and create new disadvantaged groups, it can be said that social workers should undertake important roles in this field and conduct awareness studies. This study aims to reveal the meaning attributed to the concept of “green social work” globally and specifically in Turkey, to present different perspectives on the concept, to develop it, and to highlight the urgency of translating it into practice. In line with the determined objectives, applications related to green social work were researched through literature review, the improvable aspects of these applications were emphasized, and the necessity of benefiting more from the ecological environment in order to strengthen the individual was focused on.

Keywords: Environmental problems, green social work, protective and preventive social work, empowerment approach

1. Giriş

Dünyada yaşayan canlılar, günümüzde, üretim ve tüketim arasındaki tutarsız ilişkiye bağlı olarak küresel ısınma, hava-toprak, su kirliliği, iklim değişikliği, azalan temiz su kaynakları ve biyolojik tahribat, artan orman yangınları veya tükenen yağmur ormanları, endüstriyel-katı atıklar, biyolojik çeşitlilik gibi ekolojik kriz ve problemlerle karşı karşıya kalmaktadır. Ulrich Beck, küreselleşmenin ve modernitenin etkileriyle gelişen bu duruma “risk toplumu” olarak tanımlama yapmıştır (Güzel ve Buz, 2019). Son dönemlerde yapılan araştırmalar, afet, çevre kirliliği, gıda ve hijyenik suya erişim eksikliği ve iklim değişikliği gibi çevre sorunlarının olumsuz toplumsal sonuçlarına dikkat çekmekte ve sosyal hizmetin çevresel bozulmalardan etkilenen insanların refahına olumlu katkı sağlamada önemli rollerinin olabileceğinin altını çizmektedir (Androff vd., 2017; Papadimitriou, 2020; Breen vd., 2023).

Ekolojik sorunlar tüm canlıların hayatını tehlikeye atmaktayken, sosyal hizmet alanının ilgilenmekte olduğu dezavantajlı gruplar risk altında bulunan grupların en başında sayılmaktadır (Teixeira ve Krings, 2015). Dolayısıyla bu risklerin tespit edilmesi ve bunlara ilişkin çözüm önerileri sunulması noktasında koruyucu ve önleyici sosyal hizmet uygulamalarına son derece ihtiyaç duyulmaktadır. Koruyucu ve önleyici sosyal hizmet, sağlıklı bir hayatı tehdit eden koşulların oluşmasıyla

beraber henüz olumsuz etkilenmemiş olan bireye, gruba ve topluma yönelik planlanan biyolojik, psikolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik uygulamaların tümünü ifade etmekle birlikte; çocukların, gençlerin ve yetişkinlerin ruhsal gelişimine katkıda bulunma ve bireylerin baş etme mekanizmalarını artırarak yeni beceriler kazandırma gibi güçlendirici uygulamaları kapsamaktadır (Yücer, 2020:226).

Koruyucu/önleyici sosyal hizmet uygulamalarında sıklıkla başvurulan kuramlardan birisi olan güçlendirme yaklaşımı, ötekileştirilmiş ya da baskıya maruz kalmış bireylere, gruplara ve topluluklara güçlü taraflarını keşfettirmeyi ve bunları kendi ihtiyaçları ve hakları doğrultusunda kullanmayı öğretmeyi amaçlamaktadır (Teater, 2014:68; Harris vd., 2012). Güçlendirme yaklaşımına göre insanların yaşadıkları sorunlar hem onları etkileyen hem de onların etkiledikleri bireysel ve çevresel alanlardaki kaynakların yetersizliği ya da bu kaynakların kullanılmaması sonucu gelişmektedir (Tuncay, 2009). Buradan hareketle bu yaklaşım, insanların kişi-çevre ilişkileri üzerine daha fazla düşünmesine yardımcı olmaktadır. Güçlendirme, bireyler ve yaşadıkları gerçeklikler arasında bağlantılar kurmaya yönelik eleştirel bir bakış açısı sunarken; bireye içinde bulunduğu çevre ve etrafını saran şartlar üzerinde hakimiyet kurabilme yeteneği de kazandırmaktadır (Lee ve Hudson, 2017; Erbay, 2019). Burada kasettiğimiz elbette fiziki ve ekolojik çevredir.

Yeşil sosyal hizmet, tam da bu noktada güçlendirme yaklaşımına dayanarak bireylerin çevreleriyle olan ilişkilerini kuvvetlendirmeyi ve yaşam kalitelerini artırmayı hedefleyen çok kapsamlı bir uygulama modeli sunmaktadır.

Yeşil sosyal hizmetin geliştirilmesindeki en temel neden, sistem kuramının; birey, grup ve toplum düzeyindeki alt ve üst sistemlerin birbiriyle olan bağlantısını incelerken ekolojik sistemdeki canlı ve/veya cansız varlıklar arasındaki ilişkiyi incelemede yetersiz kalmış olmasıdır (Kara, 2020). Ancak bu model yaklaşım yakın bir tarihte geliştiği için hem dünya genelinde hem de Türkiye özelinde yeşil sosyal hizmet uygulamalarına tam manasıyla başvurulmadığı anlaşılmaktadır (Yanardağ, 2019; Wu vd., 2022). Bununla ilgili olarak ABD’de yürütölen bir araştırmada 1000 sosyal çalışmacı ile yapılan görüşmelere göre sosyal çalışmacıların çevreye yönelik duyarlılığının, geri kalmış ölkeler ortalamalarından farklı olmadığı, sosyal çalışmacıların gündeminde çevrenin fazla yer almadığı kaydedilmiştir (Yanardağ, 2019). Breen vd. (2023), Aynı yazarlar, Kanada’da yeşil sosyal hizmete ilişkin uygulamaların diğer ölkelerle benzer bir şekilde yeterince araştırılmadığını ve yeterince geliştirilmediğini vurgulamıştır. Artan (2024) yaptığı bir araştırmada, sosyal hizmet uzmanlarının iklim değişikliği gibi çevresel müdahalelere ilişkin bilgi ve becerilere yeterince haiz olmadığını, mevcut politikaların ve uygulamaların bu alandaki gereksinimleri gidermesinde yetersiz kaldığını tespit etmiştir. Günümüzde özellikle yaşlılar, suçta sürüklenen çocuklar ve kentte yaşayan çocuklar gibi grupların çevresel sorunlar karşısında güçlendirilmesine son derece ihtiyaç duyulduğu halde bu gruplara ilişkin yeşil sosyal hizmet müdahalelerine başvurulmaması dikkat çeken bir başka konudur. Bu bağlamda sosyal, ekonomik ve çevresel krizler karşısında alandaki akademisyenlerin, uygulayıcıların, politika yapıcıların ve öğrencilerin mevcut zorluklarla mücadele etmeye yönelik yenilikçi adımlar atmaları beklenmektedir. Uygulamaların sayısını artırmak ve yeni teoriler geliştirmek, insanlığın ve gezegenin refahını sağlamak

adına göz ardı edilemeyecek bir zorunluluktur (Dominelli, 2012).

Bu çalışmanın amacı, dezavantajlı ve kırılgan grupları korumaya yönelik gerçekleştirilen yeşil sosyal hizmet uygulamalarına ilişkin bütüncöl bir değerlendirme yapmaktır. Bu bağlamda çalışmada çevresel sorunların; psikolojik, fizyolojik, ekonomik ve sosyal anlamda olumsuz etkilerinin üzerinde durulmuş ve yeşil sosyal hizmet alanının yalnızca teori de kalmayarak uygulamaya geçilmesinin aciliyetine dikkat çekmek hedeflenmiştir. Araştırmanın ilk aşamasında, çevresel sorunların sosyal hizmetle ilişkisi incelenmiştir. Bir sonraki aşamada yeşil sosyal hizmetin uygulama teknikleri akabinde de bu alanda yürütölmüş olan uygulama örnekleri sunularak kapsamlı bir gözlem yapılmıştır. Son olarak, sosyal hizmet uzmanlarının güçlendirici rolünden yola çıkarak uygulamaların geliştirilebilir yönlerine katkı sunmak için çeşitli önerilerde bulunulmuştur. Ayrıca bu araştırmada, günümüze kadar yapılan çalışmalar değerlendirilmiş ve geliştirilmeye açık alanlara vurgu yapılmıştır.

Şurası açıktır ki, dünyada yeşil sosyal hizmet merkezli yapılan çalışmalar incelendiğinde bunların iki yönde ilerlediği görölmektedir. Birincisi bozulup deforme olduğu için canlılara zarar veren çevrenin korunması ve ıslahına yönelik hizmetler, ikincisi ise, dezavantajlı grupların bakım hizmetlerinin doğal ve tabi çevreden destek alarak sağlanması, tedavi edilmesi, hatta dezavantajlı olmayanların da bu çevrenin desteğiyle güçlendirilmesi şeklinde ilerlediği görölmektedir. Birinci sırada zikrettiğimiz çalışmalarda ekolojik çevrenin özne kılıp merkeze alındığı, konuyla ilgili sosyal hizmet uzmanlarının fiziki çevreye karşı sorumlulukları, yeterlilik ve yetenekleri araştırılmaktadır. İkincisinde ise insanın merkeze alındığı ekolojik çevreden destek alınarak bakım hizmetlerinin görölmesi, dezavantajlı olsun olmasın güçlendirilmesi mevzubahis edilmektedir.

Ölkemizdeki yeşil sosyal hizmet çalışmalarında ise bir belirsizlik söz konusudur. Yeşil sosyal hizmetle neyin kastedildiği, nasıl

odaklanılacağı net olarak ifade edilmemektedir. Daha çok çevre ve iklim mühendisliğinin bir alanı olan ekolojik çevrenin merkeze alındığı çalışmalarda sosyal hizmet çalışanından ne beklendiği ve neler yapabileceği belirsizlikler içermekte, diğer branşlarla arasındaki farklar ve çalışma sınırlılıkları tartışılmamaktadır.

2. Çevresel Sorunlar ve Sosyal Hizmet

Doğadaki enerji zincirinin yok olması neticesinde bütün sistemler olumsuz etkilenmektedir ancak bundan en fazla insanlar zarar görmektedir. Bunun yanında iklim değişikliği, çevre kirliliği ve enerji yoksulluğu gibi çevresel problemler temelde nüfus artışı, sanayileşme ve kentleşme gibi insani eylemler sonucunda ortaya çıkmaktadır (Jones, 2012; Dominelli, 2014; Ötgen, 2021). Günümüzde iklim değişikliğini azaltmanın aciliyeti noktasında fikir birliğine varılmış olsa da dengesiz enerji dönüşümü uygulamalarının ve politikalarının önemli bir risk teşkil edebileceği bildirilmektedir (Hussain, 2023). Son İklim Değişikliği Uluslararası Paneli (IPCC) raporunda, iklim değişikliğine yol açan dinamikler arasında en etkili aktörün insan olduğu belirtilmektedir. Ayrıca iklim değişikliğinin ortaya çıkmasında insani eylemlerin etkisinin % 95 düzeyinde olduğu aktarılmaktadır. Bu yüksek oran, sorunların çözümünün de ancak insan temelli gayretlerle gerçekleştirilebileceği anlamına gelmektedir (Kızmaz, 2021).

İnsanlar tarafından doğrudan ya da dolaylı bir şekilde hava, su ve deniz gibi dış ortama bırakılan her türlü madde insan sağlığı üzerinde ve/veya bütün olarak çevre üzerinde olası zararlı etkileri olan problemlere yol açmaktadır (Yücer, 2020:272,273). Hava, su ve gürültü kirliliği tüm insanlar için olumsuz etkiler göstermektedir. Dünya Sağlık Örgütü Avrupa'da her sekiz ölümden birinin çevre kirliliğine bağlı olduğunu belirtmektedir (Avrupa Çevre Ajansı, 2021). Kirli hava solmasının COVID-19 virüsünün vücuda alınmasını kolaylaştırdığı açıklanan bir raporda, hava kirliliğinin genlere de etki ederek yetişkin bireylerde yaşlanmaya ve majör depresyona se-

bep olabileceği vurgulanmıştır (Temiz Hava Hakkı Platformu, 2021). Gürültü kirliliği ise çevre kirliliğinin diğer çeşitlerine göre çözüme kavuşturulması en zor olanıdır. Dünya Sağlık Örgütü, bu kirliliğin insan sağlığına çeşitli zararlı etkileri olduğunu belirtmiştir. Bunlar; işitme kayıpları, yüksek tansiyon, stres, metabolizma ve kalp sorunları gibi problemleri içermektedir (Yücer, 2020:274). Özellikle ülkemizde yüksek sesli müzik dinleme, araçlara takılan yüksek volümlü müzik cihazları, kutlama merasimlerinde silah kullanımı, gece geç vakitlerdeki düğün etkinlikleri veya düğün konvoylarındaki gürültüyle görünür olma histerisi hızlı kentleşmenin getirdiği olumsuzluklar içerisinde ve düzeltilmesi uzun vakit alacak bir alışkanlıktır.

Çevresel sorunlardan bir diğeri ise kent ortamında yeşil alanların yetersizliğidir. Kentte yaşayan bireylerin doğa deneyimlerini engellilik bağlamında inceleyen Doğan (2021), engelli bireylerin engelli olmayan bireylere göre doğa ile daha az bütünleştiklerini belirtmiştir. Dolayısıyla çevresel problemler, dezavantajlı grupların kırılganlığını daha da artıran bir faktördür.

Bir diğer çevresel sorun ise birçok canlıya ev sahipliği yapan su kaynaklarının giderek tükenmesidir. Bu kaynakların insanlara sağlık, besin, gelir ve enerji sağlamasının yanında taşıma yolları ve tatil mekânları olarak da işlevleri bulunmaktadır. Ancak insanlar uzun yıllardır enerji üretmek ve selderden korunmak gibi çalışmalardan dolayı su kalitesine ve doğal balık habitatlarına zarar vermektedir (Avrupa Çevre Ajansı, 2018). Bunlara paralel olarak su, insanlar tarafından tahmin edilenden çok daha hızlı bir biçimde tüketilmektedir. 2006 yılındaki tahmin verilerine göre 2025 yılında dünyanın üçte birinin su kıtlığı yaşayabileceği belirtilmiş olsa da 2020 yılında yapılan benzer çalışmalarda 2025 yılında dünyanın üçte ikisinden fazlasının su kıtlığı yaşayacağı öne sürülmüştür (Tok ve Orbay, 2020). Sulamada kullanılmakta olan miktarlar dikkate alındığında su sıkıntısının tahıl ticaretini olumsuz etkileyebileceği düşünülmektedir. Ayrıca, gelir düzeyi düşük Afrika,

Güney Asya ve Güney Amerika ülkelerinin doğal kaynaklara bağımlı olması ve burada yaşayan kişilerin geçimini tarımsal faaliyetler aracılığıyla sağlaması sebebiyle bu bölgelerde yaşayan yerel halkın, iklim değişiminden ve su kıtlığından en çok etkilenecek grubu oluşturacağı belirtilmektedir (Ötgen, 2021). Bu nedenle yerli halkları görmezden gelerek yapılan çalışmalar, bu bölgelerin ihtiyaçlarını tespit etmeyi ve doğru müdahaleler geliştirmeyi zorlaştırmaktadır (Fox ve Wu, 2023). Muzingili (2017), sosyal çalışmacıların yalnızca yakın oldukları dezavantajlı toplulukların değil, Afrika gibi bölgelerde yaşayan yerel halkın yaşadıkları çevresel sorunlarına da mesleki müdahalelerde bulunma sorumlulukları olduğuna dikkat çekmektedir.

Çevresel sorunların son dönemlerde hissedilmesi, bu sorunların yavaş bir şekilde etkisini göstermesinden kaynaklanmaktadır. Bu etkilerin yavaş hissedilmesinden dolayı fiziksel çevre sorunlarına özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra ilgi artmaya başlamıştır. (Ötgen, 2021). Ancak olumsuz etkiler meydana geldikten sonra çözüm yolları arayışlarına gidilmesi çoğunlukla gösterilen çabaların boşa gitmesine neden olmaktadır. Koruyucu ve önleyici bir model sunan yeşil sosyal hizmet uygulamaları hem bu çabaların boşa gitmemesi hem de geniş kitlelere ulaşması bağlamında ön plana çıkmaktadır.

Bahsedilmesi gereken bir başka önemli husus, sayılarında gitgide artış görülen iklim mültecileridir. Çevresel şartlardan kaynaklanan olumsuz etkilerle beraber zorunlu göç eylemi içine giren insanlara iklim mültecileri olarak tanımlama yapılmaktadır. İnsanlar özellikle deprem, heyelan ve sel gibi afetlerden korunmak, değişen çevresel şartlara ayak uydurmak ve geçimlerini devam ettirebilmek adına ılıman iklimli olan yerlere göç etmek zorunda kalmaktadır. Buna paralel olarak küreselleşmenin etkisiyle birlikte yaşamlarını daha rahat sürdürebilecekleri yeni coğrafya arayışlarına giren insan sayısı da hızlı bir şekilde yükselmektedir. Sosyal hizmetin bilhassa afet, mültecilik ve göç gibi alanlarla yakından ilgilenen bir meslek olduğu hesaba katıldığında sosyal hizmet mesleği ile çevre

sorunları ve iklim mültecileri arasındaki bağları aydınlatmak pek de olası değildir (Artan ve Uzun, 2017; İlk Bilben, 2018).

Breen vd. (2023), afet, mülteci krizi ve içme suyuna erişim gibi çevresel sorunlara karşı yeşil sosyal hizmet uygulamalarının potansiyel bir çözüm yöntemi sunduğuna değinmektedir. Suppa vd. (2019), enerji dönüşümünü çevresel adaletle uyumlu hale getirmek için sosyal hizmet uygulamalarına ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir. Pfeifer (2016) Amerika'daki göçmen işçilerin yoğun bir şekilde toksinlere maruz kalmalarını engellemek adına sosyal hizmet uzmanlarının rollerini tanımlamaktadır. Sim ve He (2023), Çin'de yürüttüğü bir araştırmada afet yönetimi için sosyal çalışmacıların toplamda 87 adet mesleki yeterliliğe sahip olması gerektiğini belirlemiştir. Buna benzer bir araştırmada Sim vd. (2021), içerik analizi yoluyla 183 uluslararası çalışmaya ulaşarak yaptığı analizde afet yönetimi konusunda sosyal çalışmacıların sahip olması gereken yeterlilikleri sınıflandırmıştır. Buna göre, mikro düzeydeki yeterliliklerde özellikle psikososyal destek, danışmanlık, stres ve travma yönetimi, yas ve kayıp desteği temaları ön plana çıkmaktayken, makro düzeydeki yeterliliklerde ise çevresel sürdürülebilirliğe, kültürel duyarlılığa, politik konulara ve sosyal adalete odaklanılmıştır. Bu çalışmalar, çevresel sorunlara karşı yürütülen çalışmalarda sosyal çalışmacıların sahip olduğu profesyonel kimliğe ne kadar fazla ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır.

Dünyadaki tüm insanların çevresel haklardan eşit bir şekilde faydalanması ve sürdürülebilir bir gezegen geliştirilmesi, çevre ve insan ilişkilerini daha farklı bir şekilde düşündürmeyi gerektirmektedir (Dominelli, 2012). Sürdürülebilirlik ile ilişkili olarak, gelecekteki nesiller için daha elverişli ve yaşanabilir bir gezegen bırakmak doğal kaynakların dengeli bir şekilde kullanılmasına bağlıdır. İnsan haklarını ve sosyal adaleti destekleyen geleneksel sosyal çalışmacıları, çevresel adaleti savunmaya çeken de bu sebeptir. (Kara, 2020). Bu nedenle sürdürülebilir bir geleceğin inşa edilmesi ancak sosyal çalışmada yer alan insan hakları paradigmasının çevresel

adalet ve sürdürülebilirlik ilkeleriyle bütünleştirilmesiyle mümkündür (Stamm, 2023). Birey ve gruplara özgü terapötik uygulamalar gerçekleştirmek, doğal afet ve kriz dönemlerinde baş aktör olmak, küresel farkındalık oluşturmaya çalışmak bir takım sosyal hizmet müdahalelerini içermektedir. Temiz suyun, toprakların, gıdaların ve madenlerin aşırı tüketimi beraberinde yerel, ulusal ve uluslararası rekabeti tetikleyerek krizlere yol açmakta; bu krizler de ekolojik sosyal hizmet uygulamalarına başvurmayı gerektirmektedir (Barut ve Kara, 2020). Bu doğrultuda çevresel krizlerin önlenmesi adına sosyal çalışmacılara mikro, mezo ve makro düzeylerde belirli rol ve sorumluluklar düşmektedir. Mikro düzeyde gerçekleştirilen uygulamalar, çevre sorunlarına dair bilincinin artırılmasına yöneliktir. Bunun için sosyal çalışmacılar, danışanların bulunduğu çevreden kaynaklı olan risklerin farkındalığını sağlayacak mesleki çalışmalar gerçekleştirmelidir. Mezo düzeyde sorumluluklar, sosyal çalışmacıların çalıştığı kuruluşlarda çevre dostu bir kültür kazandırılmasına yöneliktir. Son olarak, makro düzey bağlamında olması gereken sorumluluklar ise sosyal çalışmacıların savunuculuk çalışmaları gerçekleştirmesi ve politika üretim süreçlerine katkıda bulunması ile ilgilidir (Yanardağ, 2019). Ayrıca sosyal çalışmacılar, çevre sorunlarına karşı müdahaleler gerçekleştiren diğer profesyonel meslek elemanlarıyla bağlantı kurmanın yolunu ve kaynaklarını bulmalıdır (Mahees, 2021; Sim vd., 2021).

3. Yeşil Sosyal Hizmet ve Uygulama Çerçevesi

Yeşil sosyal hizmetin artık koruyucu ve önleyici sosyal hizmetin bir alt alanı olarak akademik gündemimize girdiği anlaşılmaktadır. Yeşil sosyal hizmetin ilk izleri, 1970'li yıllarda sosyal çalışma disiplini içerisinde yer alan çevresi içinde birey düşüncesinin gelişerek sistem teorisine yeni bir perspektif kazandırılmasıyla ortaya çıkmıştır (Yanardağ, 2019). Daha sonra alandaki araştırmacılar tarafından sosyal çalışmanın insanların doğa ve toplumla olan ilişkisini ele alan ekolojik ve bütüncül bir yaklaşımı benimsemesi gerektiği iddia edilmiştir (Närhi ve Matthies, 2016;

Daddow, 2024). Bu noktada 2012 yılında, Dominelli tarafından geliştirilen yeşil sosyal hizmet kavramı, yeni bir uygulama alanının oluşmasında atılan önemli bir adımdır (Androff vd., 2017). Närhi ve Matthies (2016), yeşil sosyal hizmetin teorik bir yaklaşımdan ziyade pratik bir program olduğunun altını çizmektedir. Sosyal hizmet tanımı gereği sürdürülebilirlik, çevresel eşitsizlik ve eko-sosyal adalet kavramlarıyla bağlantılı olduğu için yeşil sosyal hizmet, mesleğin diğer alanlarıyla benzer bir şekilde bireylerin ve çevrelerinin refahının artırılmasına odaklanmaktadır (Papadimitriou, 2020). Yeşil sosyal hizmet, özellikle çevresel krizlere neden olan faktörleri ve bunların toplumsal cinsiyete dayalı çıktılarını anlamamıza fayda sağlamaktadır (Dominelli ve Ku, 2017).

Sosyal hizmetin bir alt alanı olan ve ekolojik sosyal hizmet olarak da adlandırılan yeşil sosyal hizmet, tüm canlı organizmalar ve ekolojik sistemler arasında var olan sistemik, simbiyotik ilişkiye odaklanmaktadır (Närhi ve Matthies, 2018; Mahees, 2021). Sosyal hizmet mesleğinde ekoloji olarak geçen kavram, her ne kadar sosyal çevreyle ilgili olarak düşünülse de sosyal çevre ve doğa arasındaki ilişkiye de dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda bir toplumdaki yeşil alanlara erişim rahatlığı ve bu alanların işlevsel kullanımı o toplumda yaşayan insanların ortak kimlik oluşturmalarına izin verdiği için biyo-psiko-sosyal iyilik hali ile yakından ilişkili olmaktadır (Barut ve Kara, 2020). Aynı zamanda dünyada yaşayan dezavantajlı grupların çeşitliliği düşünüldüğünde sosyal çalışmacılar, bu farklı grupları bir araya getirebilir, iş birliği içerisinde faaliyetleri koordine edebilir ve yerel sakinlerin aktif olarak güçlendirici bu süreçlere dahil ederek birlikte yaşamalarını ve çevrelerini yeniden inşa etmelerine yardımcı olabilir (Dominelli, 2012).

Yeşil sosyal çalışmacılar, dünyada insanı etkileyen ve bütün insanların desteğiyle çözülmesi gereken sosyal sorunlara değindikleri için genelde uluslarda geliştirilen fakat ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde yankı uyandıran çözümler bulmaya çalışmışlardır (Dominelli, 2012).

Bir sosyal hizmet müdahalesinin çevre odaklı olabilmesi için öncelikle sorunların kaynağının anlaşılması gereklidir. Bunun için sosyal çalışmacılar, çevre sorunlarından etkilenen danışanların ve toplulukların kimler olduğu, danışanların çevreye ilişkin farkındalıkları, çevre sorununun etkisinin azaltılması ve ortadan kaldırılması adına ne çeşit çalışmalara ihtiyaç olduğu, bu çalışmaların hangi kurumlar ile iş birliği içinde yürütüleceği, mesleki müdahalelerin hangi düzeyde gerçekleştirileceği gibi hususları değerlendirmeli ve bu değerlendirme çerçevesinde uygulamalar gerçekleştirmelidir (Yanardağ, 2019).

Dominelli (2012), yeşil sosyal çalışmacıların uygulama esnasında aşağıdaki listede gösterildiği gibi bir takım roller üstleneceğini belirtmiştir. Bunlar şu şekildedir:

- Kolaylaştırıcılar
- koordinatörler
- topluluk harekete geçiriciler
- kaynak harekete geçiriciler ve koordinatörler
- müzakereciler
- aracılar
- danışmanlar
- savunucular
- eğiticiler
- kültürel tercümanlar
- psikososyal terapistler
- bilimsel tercümanlar

Yeşil sosyal hizmet, özellikle eko-feminizm ve eko-psikoloji gibi yaklaşımlarla birlikte ele alınabilecek uygulamalar içermektedir. Bu da koruyucu ve önleyici bir model sunan yeşil sosyal hizmetin çeşitli dezavantajlı gruplara temas edebilmesi için ne kadar geniş bir yelpazede ele alınabileceğine işaret etmektedir. Örneğin, ekofeminizm yaklaşımına göre kadınlar yoksulluk ve güç dengesizlikleri nedeniyle çeşitli engellerle karşılaşmakta ve bu durum kadınların karar alma süreçlerine yeterince dahil olamamasına yol açmaktadır. Benzer şekilde, bu yaklaşım kadınların politika oluşturma, afet ve risk yönetimi ve afete hazırlık konularında yeterli eğitimden yoksun kaldığına değinmekte ve özellikle kırsalda yaşamakta olan kadınların güçlendirilmesi gerektiğine vurgu yapmakta-

dır (Nyahunda, 2021).

Bir diğer yaklaşım olan eko-psikolojiye göre doğanın müracaatçılara karşı etkileri görmezden gelindiğinde, bireylerin stres, öfke ve depresyon gibi duyguları yaşama nedenleri tam olarak tespit edilememektedir. Bu sebeple müracaatçıların baş etme mekanizmalarının kapsamlı bir değerlendirme yoluyla ele alınması gözden kaçabilmektedir (Er vd., 2020). Eko-psikoloji içerisinde yer alan yöntemlerden birisi hortikültürel terapidir. Hortikültürel terapi, bireylerin sosyalleşmelerini sağlayan, grup dinamiklerini besleyen, uyum düzeyini arttıran, fiziksel koşulları öne çıkaran, maliyeti uygun olan ve insan-doğa ilişkisini güçlendiren; kısa sürede geniş ölçüde bir değişiklik için fazla iddialı gelmese de etkileri ve işlevleri açısından önemli olan bir terapi programıdır. Norveç'te yapılan bir araştırmada 28 depresyon hastası, Oslo yakınlarında bulunan dört çiftlikte, on iki hafta süren hortikültürel terapi programına katılmıştır. Bu program öncesi ve sonrasında elde edilen neticeye göre katılımcıların depresyon şiddetinin yarı yarıya azaldığı saptanmıştır. (Barut ve Kara, 2020) Başka bir çalışmada, travma yaşamış on ila yirmi dört yaş arası gençlere yönelik psikososyal uygulamalarda doğa kullanılmış ve bu müdahalelerin gençlerin ruh sağlığı üzerindeki etkisi incelemiştir. On iki haftalık süreç içerisinde iki günlük çiftlikte kalma durumu araştırılmıştır. Burada genç bireyler doğayla ve canlılarla iç içe bulunmuştur. Sonuç olarak, doğa destekli psikoterapinin travmalarda kullanılabilmesi belirtilmiştir (Boddy ve diğerleri, 2021).

Yeşil sosyal hizmet perspektifinden Türkiye'deki uygulamalar incelendiğinde; Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğüne bağlı çalışan bir sosyal çalışmacıdan başka, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve Tarım ve Orman Bakanlığında sosyal çalışmacı istihdamı gerçekleştirmediği anlaşılmaktadır. Diğer taraftan çeşitli dernek ve vakıf bünyesinde gerçekleştirilen koruyucu ve önleyici çalışmalar, yeşil sosyal hizmet kapsamında değerlendirilebilir. Örneğin, Balıkesir'in Bigadiç ilçesinde faaliyet gösteren Yaşam Alanlarını Koruma ve Yaşatma Derneği (YAŞAD) bünyesinde yürütülen

projeler, buna örnek uygulamalar içermektedir. Derneğin faaliyetleri incelendiğinde; derneğin çalıştığı bölgede ekolojik dengenin iyileştirilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirildiği, bu çalışmalarda halkın bilinçlendirildiği ve dezavantajlı grupların çevreyle temas kurmasını işlevsel hale getirildiği dikkat çekmektedir (Yanardağ, 2019). Aynı zamanda Herkes için Eşitlik ve Liderlik Platformu Derneği (HelpZone) derneğinin 2021 yılında “Avrupa Hareketlilik Haftası” kapsamında Ankara Eymir Gölü’nde, görme engelli bireylere yönelik yürüyüş ve bisiklet sürme etkinliği planlaması, dezavantajlı grupları güçlendirmek amacıyla uygulanan bir proje örneği teşkil etmektedir (Helpzone, 2021). Bunlara paralel olarak TEMA Vakfı’nın erozyonla mücadele ve ağaçlandırma çalışmaları, Buğday Derneği’nin ekolojik tarım ve sürdürülebilir yaşam projeleri, toplumsal düzeyde ele alınabilecek projelere örnektir.

Dünya genelinde yapılan uygulama örnekleri incelenecek olursa; “LEWISBORO Land Trust” adlı sivil toplum örgütü tarafından ABD’de yürütülen “Doğa Aracılığıyla Engellileri Güçlendirme Projesi” dezavantajlı grupları korumaya yönelik uygulamalara örnek teşkil etmektedir. Projenin amacı, her yıl 300 engellinin doğanın sunduğu faydaları deneyimleyebilmesi için açık havada program düzenlemektir. Programlar alanında uzman kişilerle birlikte hazırlanmaktadır. Programda, katılımcılara doğaya yönelik eğitimler verilmekte ve doğa gezileri planlanmaktadır (Doğan, 2021).

Bir başka uygulama örneği ise 2001 yılında, ‘Çin Köyünde Yoksulluğu Azaltma için Kapasite Geliştirme Modeli Çalışması - Yunan Örneği’ adlı projedir. Proje öncesi bir köy halkının temel yiyecek ve giyecek ihtiyaçlarını ve ebeveynlerin okul ücretlerini karşılayamadıkları tespit edilmiştir. Bu problemlerin sebepleri ise tarımın ticarileşmesi ve kapitalist pazara uyum sürecinin çiftçilerin kırılganlığını daha fazla artırması olarak belirlenmiştir. Çiftçiler hem bilmedikleri yöntemleri uygulamak zorunda kalmış hem de kimyasal gübre ve ilaç kullanarak insan sağlığını tehdit eden çevre kirliliğine neden olmuştur. 2005

yılına kadar ekolojik sosyal hizmet gibi teorilerden yola çıkarak, yerel halkı organik çalışmaya geri dönmeye teşvik etmek için içinde antropolog, tarım uzmanı, sosyal çalışmacı ve doğa bilimci gibi meslek elemanları yer alan bir ekip kurulmuştur. Yapılan çalışmalarla beraber yerel halk; ek gelir elde etmeye, kimliklerini ve topraklarını korumaya teşvik edilmiş ve küreselleşmenin yıpratıcı etkilerine karşı dayanıklı hale getirilmiştir (Dominelli ve Ku, 2017).

Yine Lena Dominelli’nin öncülerinden olduğu bir proje örneği, 2004 yılında Sosyal Hizmet Okulları Birliği (IAASW) tarafından Hint Okyanusu tsunamisine ilişkin bölgede iyileştirme çalışmaları yapılması için oluşturulan ağıdır. Bölgeye sağlanan yardımların dağıtım sırasında yaşanan adaletsizlikler ve toplanan yardımların erişilebilirlik kazanması noktasında yaşanan aksaklıklar bu projenin ortaya çıkmasını sağlayan etmenlerdir. Proje kapsamında ilk olarak tsunamiden olumsuz etkilenen alanlardaki yerel sosyal hizmet okulları ile bağlantı kurulmuştur. Ardından sosyal hizmet uzmanları, bölgede afetten olumsuz etkilenen insanların ihtiyaçlarını tespit etmede, kaynakların adaletli dağıtımında ve güçlendirme uygulamalarında aktif olarak rol almışlardır. Özellikle afetten zarar gören ve eşini kaybeden kadınların desteklenmesi ve engellilerin sorunlarına yönelik çözüm stratejileri, bireylerin kültürel duyarlılıkları göz önüne alınarak gerçekleştirilmiştir (Kaya Örk ve Çömez Polat, 2022).

Bir diğer uygulama 2009 yılında Energy Answers International (EAI) tarafından Baltimore’un Curtis Bay semtinde büyük bir atık yakma fırını kurmak için başvuruda bulunulması üzerine gelişmiştir. Atık yakma fırınlarının insan sağlığına ve çevreye olumsuz etkileri olduğu için bir grup lise öğrencisi bu projeye karşı kampanya başlatmıştır. Düşük ücretli işçileri savunan bir grubun organizatörü ve aynı zamanda sosyal çalışmacı olan Sawtell, yenilikçi bir insan hakları projesinde bu öğrencilerle birkaç yıl farkındalık çalışmaları gerçekleştirmiştir. Böylece hem inşaatı durdurmak hem de bu gençlerin çevre ve sosyal adalet bilincini yükseltmek için geniş

kitleye ulaşan bir hareket başlamıştır. Medyanın da dikkatini çeken çalışmalar sonucunda yakma fırını projesi ertelenmiştir (Philip ve Reich, 2015).

ABD’de yapılan bir çalışmada, makro düzeyde gerçekleştirilen üç proje örneği sunulmaktadır. Müdahalenin gerçekleştiği dezavantajlı gruplar; gelir düzeyi düşük mahalle sakinleri, evsiz bireyler ve kırsal bölge sakinlerinden oluşturmaktadır. İlk projede, gıdaya erişim sağlayamayan mahalle sakinlerinin yeterli beslenememesi ve çiftçi pazarlarının tercih edilmemesi gibi sorunlar gündeme getirilmiş ve bu sorunların çözümünü için stratejiler geliştirilmiştir. Arizona Çiftçi Pazarı Beslenme Programı sayesinde düşük gelirli ailelere ve yaşlı vatandaşlara çiftçi pazarlarında kullanılacak kuponlar verilmiştir. Projeyi yürüten sosyal hizmet öğrencileri, beslenme ve sağlık arasındaki ilişkiyi vurgulayan “Çiftçiye ödeyin ya da doktora ödeyin” sloganını oluşturup mahalle sakinlerinin çiftçi pazarlarında alışveriş yapmasını teşvik etmiştir. İkinci çalışma, evsiz bireylerin kaldıkları sığınma evlerinde uygulanan yeşillendirme projesidir. Bu çalışma evsiz bireylerin kendi topluluk bahçelerini oluşturmalarını ve beceri kazanmalarını sağlamıştır. Proje boyunca öğrenciler bağış toplama, işe alma ve slogan oluşturma gibi çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. Proje sonucunda evsiz bireyler arasında bir topluluk duygusu oluşturulmuş ve buldukları ortam yeşillendirilmiştir. Son projede ise çevreyi tehdit eden maden şirketinin çıkarlarına karşı siyasi eylem oluşturmak amacıyla o bölgede yaşayan halkı örgütleyen bir çalışma yürütülmüştür. Şirket, kamu arazilerinde yerel ekosistemi tehdit ettiğinden dolayı öğrenciler maden çıkarımına engel olmaya yönelik köklü kampanyalar düzenlemiştir. Proje sonucunda öğrenciler, yerel halkın katılımını artırmış ve medya bağlantılarını geliştirerek farkındalık çalışmaları gerçekleştirmiştir (Androff vd., 2017). Bu gibi projeler, doğayı ve canlıları koruyan, çevresel tehditlerden olumsuz etkilenecek olan grupları harekete geçiren ve onları karar süreçlerine dahil eden uygulamalara birer örnektir.

4. Sonuç ve Öneriler

Sosyal hizmet, bireyin tam iyilik haline ulaşabilmesi için çalışmalar yürüten uygulamalı bir meslektir. İyilik hali ise günümüzde çok geniş anlamda ele alınan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Kavramların içeriğinin gelişmesi neticesinde sosyal hizmet mesleği de müdahale edeceği alanların kapsamını genişletmek zorunda kalmaktadır. Bu sebeple çevresel sorunlara ilişkin çözüm önerileri geliştirilirken psikolojik, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel boyutları göz önünde bulundurmamak mesleğin sahip olduğu yapıya özgü bir harekettir. Ancak günümüzde geleneksel yöntemler ile yeni problemlere çözüm yolları aranması sosyal çalışmacıları fazlasıyla yıpratmaktadır. Koruyucu ve önleyici bir bakış açısıyla yeni hizmet ve modellerin yaygınlaştırılması buna binaen önem kazanmaktadır. Ayrıca sosyal hizmet mesleğinin değişen koşullar altında varlığını devam ettirebilmesi için yeniliklere açık ve gelişmelere ayak uyduran bir yapı içerisinde kendini şekillendirmesi gerekmektedir. Modern insanın gitgide doğadan koparak fitratından uzaklaşması, günümüzde sosyal hizmet mesleğinin müdahalede bulunması gereken en önemli problemlerden birisidir. Tüm bu gerekçelerden yola çıkarak bu çalışmada yakın tarihlere geliştirilmiş olan yeşil sosyal hizmet kavramı incelenmiştir.

Araştırmada ele alınan projeler izinde günümüzde yeşil sosyal ile ilgili çalışmaların, sosyal hizmetin koruyuculuk, savunuculuk ve destek hizmetleri olmak üzere üç temel rolü üzerinden yürütüldüğü anlaşılmaktadır. Güçlendirme rolü üzerinden yürütülen çalışmaların ise ihmal edildiği görülmektedir. Koruyuculuk hizmeti, özellikle engelliler ve stres-kaygı eşiği düşük bireylerin tabiat ve doğadaki proje ve çalışmalara katılarak rehabilite edilmesine yöneliktir. Bu uygulamalarda bireylerin doğadan istifade edebilecekleri tedavi uygulamalarını kapsayan psikososyal destek hizmetlerine odaklanılmaktadır. Doğal çevre tahribatı ile dezavantajlı insanların bu gibi rehabilite edici süreçlerden mahrum kalması, özellikle sosyal hizmet disiplininin ilgi alanına giren bir husustur. Türkiye özelinde

özellikle suça sürüklenen çocuklar, mahkumlar ve bağımlılarla ilgili çalışmaların yeşil sosyal hizmet bağlamında ele alınması faydalı ve yararlı olacaktır. Zira bu üç grupta ilgili günümüzde sadece cezalandırma yöntemi veya bakım evlerinde konforlu hizmet verme şeklinde bir usul takip edilmekte, onlara “sorumluluk bilinci kazandırma, empati yeteneğinin geliştirilerek rehabilite olma ve suçtan uzaklaşma duygusunun geliştirilmesi” çalışmalarına imkân sağlanmamaktadır. Hizmeti hep ötekenden bekleyen, vermeye ve yardıma değil almaya alıştırılan, sorumluluk alma ve empati yeteneği kazandırmayan, hayata hazırlanmayan, tüketime yönelik bakım hizmetleri sorgulanmalıdır.

İncelemede yeşil sosyal hizmetteki savunuculuk ile ilgili çalışmaların maden sahaları, atık toplama veya yakma ile ilgili çevresel zararlara karşı duyarlılık geliştirme üzerine yapıldığı görülmektedir. Bunun en büyük sebebi iş kazaları, zehirlenmeler, heyelanlar, orman katliamı gibi daha görünür tahribatlar sebebiyledir. Ancak bu tür yatırım ve üretim faaliyetleri ile doğal felaketselere sebebiyet veren olguların bilimsel olarak incelenerek açıklanması gerekmektedir. Bazen ideolojinin veya başka tür ulusal veya uluslararası rekabet sebebiyle yaşanan tartışmaların faydadan ziyade toplumsal yarılmalara sebebiyet verdiği bilinmelidir. Bu durumda yeşil sosyal hizmetin savunuculuk görevinden önce doğal felaketseleri önleyici destek faaliyetlerinde bulunması önem arz etmektedir.

Yeşil sosyal hizmet çerçevesinde değerlendirilen bir başka tür ise destek faaliyetleri üzerinedir. Bunlar yoksul çiftçi ve üreticilerin mallarını satarak geçim kaynağı elde edebilmeleriyle veya evsizlere daha rahat çevresel imkanlar sağlanmasıyla ilgili yürütülmektedir. Ancak geliştirilen bu çözümler, dezavantajlı bireylerin ve grupların kendileri hakkında farkındalık kazanmalarını veya kendi başlarına çözüm yolları üretebilmelerini sağlama noktasında yetersiz kalmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları, destek faaliyetleri kapsamında insanların sesini duyurmanın, kolaylaştırıcı olmanın veya doğrudan onlara yardım eli uzatmanın dışında farklı rol ve sorumluluklar

da üstlenerek güçlendirmeyi temel alan alternatif çözüm önerileri geliştirmelidir.

Yapılan inceleme sonucunda, yeşil sosyal hizmetin dezavantajlı gruplara yönelik rehabilite edici ve güçlendirici bir model sunabileceği anlaşılmaktadır. Yeşil sosyal hizmetin güçlendirme rolü üzerinden yola çıkarak şu şekilde çözüm önerileri sunulabilir:

- Son yıllarda yaşlılık süresinin uzaması bakım hizmetleri ve hastalık anlamında kamuya büyük yük getirmektedir. Yine farklı sebeplerle yalnız kalma veya bireysel yaşam tercihinin artmasına bağlı olarak çöp evlerin sayısında artış gözlenmektedir. Evi olmasına rağmen yönetemeyen veya evsizlik problemi çekenlerin oranı gittikçe artmaktadır. Yaşlıların hem yaşlılık oranlarının hem de hastalık dönemlerinin kategorik olarak farklılaşması sebebiyle tasarlanacak mekanlar da kategorik olarak yapılandırılmalıdır. Bu sebeple günümüzde çok katlı binalarda hizmet veren huzurevleri yerine tek katlı, bahçeli kuruluş modellerine geçiş önerilmeli, hatta kanun yapıcılar tarafından şart koşulmalıdır. Bu kuruluşlar içerisine sebze ve meyve yetiştirilebilen hobi bahçeleri, büyük akvaryumlar ve kuş evleri dahil evcil hayvan barınakları tasarlanmalıdır. Böylelikle yaşlıların bitkilerle, çiçek ve sebze yetiştiriciliğiyle uğraşmaları, hayvanlarla iletişim kurmaları sağlanarak meşguliyet terapisi görmeleri, kendini gerçekleştirme ve duygusal tatmin yaşamaları sağlanabilir. Ayrıca bakımevinden ziyade güvenli alan hüviyetinde tasarlanan bu mekanlar, yaşlıların daha fazla fiziksel ve sosyal aktivite gerçekleştirerek sağlıklı yaşlanmalarına katkıda bulunacaktır.

- Modern yaşamın olumsuz etkilerinden dolayı risk altında bulunan gruplardan bir diğeri kent yaşamında suça sürüklenen çocuklardır. Bunun en büyük nedeni, çocukların kent ortamında fiziksel ve sosyal aktivite gerçekleştirebilecekleri alanların kademeli olarak azalmasıdır. Dolayısıyla kent ortamlarında güvenli olan yeşil alanların yaygınlaştırılması özellikle bu grup için önem arz etmektedir.

• Bir başka husus ise suçta sürüklenen çocuklar içerisinde bağımlılar ve engelliler gibi gruplara yönelik güçlendirme odaklı yeşil sosyal hizmet uygulamalarının planlanmasıdır. Örneğin, günümüzde suçta sürüklenen çocuklar için rehabilitasyon merkezleri bulunmaktadır. Bunların işleyiş yapısı bireyin eğitim ve hizmet alması üzerine kurguludur. Halbuki suçta sürüklenen bireyin zihinsel bilgi almak yerine sorumluluk almayı öğrenmesi, zarar verdiği kimseler adına empati yeteneği kazanıp topluma döndüğünde bir daha aynı suçları işlememesi beklenir. Bunun için kitabi bilgi değil, tecrübe edinip fiziki yetenek kazandıracak, meslek öğretecek, fiilen çalışma ve üretmeyi içeren uygulamalı eğitimler gereklidir. Uygulamalı eğitimler ise doğrudan kamu eliyle olduğu kadar özel kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılarak şekillendirilebilir. Mesela Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı-Adalet Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı ile özel sektör iş birliğinde, kanuni alt yapısı hazırlanarak pilot bölgelerde büyük rehabilitasyon çiftlikleri kurulabilir. Buralarda bağımlılar, suçta sürüklenmiş çocuklar ve hatta engelliler bitki ve hayvan bakımı, terbiyesi, yetiştiriciliği ile tedavi edilebilirler. Böylece doğadan destek alarak meşguliyet terapisi sağlanabilir, empati yeteneği geliştirilebilir, sorumluluk bilinci kazandırılabilir. Böylece devlete çok büyük yük getiren bakım giderleri, sosyal şiddet, kamu düzenini bozan dav-

ranış kalıpları azaltılabilir. Yine cezalandırma öncesi geri kazanım sağlanır, devletin bakımında başlayan, hapis hane devam eden ve huzurevinde sonlanan böylece bir ömür boyu süren bakım masrafları azaltılabilir.

• Bunlara ek olarak toplumların, afetlerin yol açtığı olumsuz sonuçlara karşı hazırlıklı olabilmesi için afet öncesi yapılacak koruyucu ve önleyici hizmetlerin sayısının artırılması gerekmektedir. Bu bağlamda sosyal çalışmacılar afet yönetimi kapsamında özellikle gönüllü yönetimi, organizasyon ve planlama gibi süreçlere dahil olmalı ve diğer meslek elemanlarıyla iş birliği yaparak güçlendirme temelli yeni projeler üretmelidir.

• Son olarak sosyal çalışmacılar, özellikle çevre kirliliğinin yoğun olduğu Büyükşehir Belediyelerinde yapılan bisiklet yolları, deniz, orman, tarım ve hayvan çiftliklerinden daha fazla faydalanma, çevre odaklı çalışmalarda; slogan hazırlama, halkı bilinçlendirme ve organizasyon faaliyetlerini yürütmede baş aktör ve yol gösterici olabilir. Çevre odaklı çalışmalar yürüten vakıf ve derneklerle iş birliği yapılarak yeni projeler üretilebilir. Yine yeşil sosyal hizmetin eğitim müfredatına daha fazla dahil edilmesi ve öğrencilerin bu alanda daha aktif rol alması da yeşil sosyal hizmetin geliştirilmesine olanak sağlayacaktır.

Kaynakça

- Androff, D., Fike C., Rorke J. (2017). Greening Social Work Education: Teaching Environmental Rights and Sustainability in Community Practice. *Journal of Social Work Education*, 53 (3), 399-413.
- Artan, T. (2024). *Yeşil Adaletin sesi: İklim Değişikliği Karşısında Sosyal Hizmetin Rolü ve Mücadelesi*. İstanbul: İÜC Yayınevi.
- Artan, T., Uzun, K. (2017). A Discussion about Green Social Work in the Context of Climate Refugees. *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 7 (4), 171-184.
- Avrupa Çevre Ajansı (2018). <https://www.eea.europa.eu/tr/isaretler/aca-isaretler-2018/makaleler/sualti-yasami-ciddi-tehditlerle-yuz-yuze>, (Erişim Tarihi: 20.11.2021).
- Avrupa Çevre Ajansı (2021). <https://www.eea.europa.eu/tr/articles/hava-ve-gurultu-kirliligi-de>, (Erişim Tarihi: 20.11.2021).
- Barut, B., Kara, Y. (2020). Ekolojik sosyal hizmet perspektifinden hortikültürel terapi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(1), 218-240.
- Boddy, J., Slattery, M., Liang, J., Gallagher, H., Smith, A., Agllias K. (2021). Psychosocial interventions situated within the natural environment with young people who have experienced trauma: a scoping review. *The British Journal of Social Work*, 51(3), 1018–1040, <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcaa093>.
- Breen, K., Greig, M., Wu, H. (2023). Learning green social work in global disaster contexts: A case study approach. *Social Sciences*, 12 (5), 288.
- Daddow, A. (2024). Social work students respond to greening social work curriculum: "It is important to see a change in the narrative". *Australian Social Work*, 77 (3), 384-396.
- Doğan, İ. (2021). *Ekolojik Sosyal Hizmet Bakış Açısından Kent Ortamında Doğa Deneyiminin Engellilik Bağlamında İncelenmesi*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı.
- Dominelli, L. (2012). *Green Social Work: From Environmental Crises to Environmental Justice*. Cambridge. Polity.
- Dominelli, L. (2014). Promoting environmental justice through green social work practice: A key challenge for practitioners and educators. *International Social Work*, 57 (4), 338-345.
- Dominelli, L., Ku, H. (2017). Green social work and its implications for social development in China. *China Journal of Social Work*, 10 (1), 3–22. doi:10.1080/17525098.2017.1300338.
- Er, F., Canatan Ç., Barut B. (2020). Sosyal hizmet uygulamalarında ekopsikolojiyi düşünmek. *Sosyal Bilimler Dergisi*. 5(1),73-82.
- Erbay, E. (2019). Güç ve güçlendirme kavramları bağlamında sosyal hizmet uygulaması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(42), 41-64. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.546674>
- Fox, MJ., Wu, H. (2023). Terminology and language used in indigenous-specific gender and sexuality diversity studies: A systematic review. *Social Sciences*, 12 (3), 145.
- Güzel, B., Buz, S. (2019). "Yeşil" Yoksulluk, Çevresel Adalet ve Sosyal Hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30 (3), 1052-1069.
- Harris, N., Brazeau, J., Clarkson, A., Brownlee, K., Rawana, EP. (2012). Adolescents' perspectives on strengths-based group work and group cohesion in residential treatment for substance abuse. *Journal of Social Work Practice in the Addictions*, 12(4), 333–347.
- Helpzone (2021). <https://www.helpzone.org/gorme-engellilerin-sehirdeki-hareketliliği-doga-yuruyusunda-bulusuyoruz/>. (Erişim Tarihi:19.12.2024).Hussain, S. A., Razi, F., Hewage, K., Sadiq, R. (2023). The perspective of energy poverty and 1st energy crisis of green transition. *Energy*, 275, 127487.
- Ilık Bilben, S. (2018). Migration discussions in the context of anthropogenic climate change. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 75, 237–268. <http://dx.doi.org/10.26650/jspc.2018.75.0015>.
- Jones, P. (2012). *Green social work: From environmental crises to environmental justice*. Lena Dominelli, Cambridge, Polity Press.
- Kara, Y. (2020). "Ekolojik Sosyal Hizmet Bağlamında Türçülük", *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (20), 82-94.
- Kaya Örk, E., Çömez Polat, F. (2022). Çevresel adaletsizlik mağduru grupların ihtiyaçlarını karşılamada yeni bir model önerisi: "Yeşil sosyal hizmet birimleri kurulması". *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(3), 975-990.
- Kızmaz Z. (2021). İklim değişikliğinin kırsal alandaki etkisi ve alternatif arayışlar: sosyolojik bir yaklaşım. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(1), 431-453.
- Lee, JA., Hudson, RE. (2017). Empowerment approach to social work treatment. *Social work treatment: Interlocking theoretical approaches*, 142.
- Mahees, MT. (2021). Green social works: the role social worker in ecological justice and collective environmental actions. *E-Journal of Social Work*, 4 (1), 15-23
- Muzingili, T. (2017). Moving together in environmental discourse: Call for social work intervention towards environmental justice in Africa. *International Journal of Politics and Good Governance*, 13(4), 1-16.
- Närhi, K., Matthies, AL. (2016). Conceptual and historical analysis of ecological social work. *Ecological social work: Towards sustainability*, 21-38. London: Red Globe Press.
- Närhi, K., & Matthies, AL. (2018). The ecosocial approach in social work as a framework for structural social work. *International Social Work*, 61(4), 490-502.

- Nyahunda, L. (2021). Social Work Empowerment Model for Mainstreaming the Participation of Rural Women in the Climate Change Discourse. *Journal of Human Rights and Social Work* <https://doi.org/10.1007/s41134-020-00148-8>.
- Ötgen, Y. (2021). *Çevre Sorunlarının Çözümünde Yeşil Vergiler ve Türkiye Değerlendirmesi*. Dönem Projesi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Papadimitriou, E. (2020). Defining green social work. *Social Cohesion and Development* 2020 15 (1), 139-152.
- Pfeifer, GM. (2016). Pesticides, migrant farm workers, and corporate agriculture: How social work can promote environmental justice. *Journal of Progressive Human Services* 27: 175–90.
- Philip, D., Reisch, M. (2015). Rethinking social work’s interpretation of ‘environmental justice’: from local to global. *Social Work Education*, 34 (5), 471–483. doi:10.1080/02615479.2015.1063602.
- Sim T., He M., Dominelli L. (2021). Social work core competencies in disaster management practice: an integrative review, *Research on Social Work Practice*, 32 (3), 310-321.
- Sim, T., He, M. (2023). Core competencies in disaster management for social workers in China: A modified e-Delphi study. *Journal of Social Work*, 23 (4), 656-676.
- Stamm, I. (2023). Human rights–based social work and the natural environment: Time for new perspectives. *Journal of Human Rights and Social Work*, 8(1), 42-50.
- Suppa, A., Steiner, I., Streckeisen, P. (2019). Energy transition and environmental justice: effects on vulnerable groups and implications for social work. *Czech & Slovak Social Work/Sociální Práce/Sociálna Práca*, 19 (4).
- Teater, B. (2014). “Güçlendirme ve Dilin Kullanımı”. (Çev. Yakut Çakar, B.). *Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri Uygulama İçin Bir Giriş*. (Karatay, A. çev. Editörü). Ankara. Nika Yayınevi. 68.
- Temiz Hava Hakkı Platformu. (2021). https://www.temizhavahakki.com/kararapor2021/?gclid=Cj0KCQiAieWOBhCYARIsANcOw0x83h-C62uIQWhe-pTAKCM9uOX4n0LSOCQgNdXTpWcKHGZLwqV5OgEkaAp-eEALw_wcB, (Erişim Tarihi: 20.11.2021).
- Teixeira, S., Krings, A. (2015). Sustainable Social Work: An Environmental Justice Framework for Social Work Education. *Social Work Education*, 34 (5), 513-527.
- Tok, MG., Orbay, İ. (2020). Ekolojik sosyal hizmet perspektifinde su güvensizliği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(4), 1786-1808.
- Tuncay, T. (2009). Genç kanser hastalarının hastalık anlatılarının güçlendirme yaklaşımı temelinde analizi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(2), 69-88.
- Wu, H., Greig, M., Bryan, C. (2022). Promoting environmental justice and sustainability in social work practice in rural community: A systematic review. *Social Sciences*, 11 (8), 336.
- Yanardağ, U. (2019). Türkiye’de çevre odaklı sosyal çalışma uygulamalarını düşünmek. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30 (1), 309-329.
- Yücer, HM. (2020). “Önleyici/Koruyucu Sosyal Hizmet” İçinde Malkoç, ES., Yücer, HM (Ed.), *Sosyal Hizmetin Temel Konuları*. Ankara. Grafiker Yayınları.